

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

REGIONALT SERVICEPROGRAM FÖR UPPSALA LÄN 2010 - 2013

Dnr: 300 14187 09

Inledning

Regeringen har uppdragit åt länsstyrelsen att, i brett partnerskap, ta fram ett regionalt serviceprogram för länet. Programmet ska utgöra en grund för olika organisationers insatser för att tillgodose god service för alla medborgare och för näringslivet.

Programmet

Detta serviceprogram ska utgöra en vägledning för hur servicefrågor ska kunna hanteras i de delar av Uppsala län där kommersiell service, och ibland även offentlig service, har uttunnats eller är på väg att försämrats. Dokumentet ska visa på hur olika organisationer kan bidra till att god tillgång till kommersiell service erbjuds i hela länet samt peka ut möjliga källor till finansiellt stöd.

Mål

Programmets mål är att serviceutbudet i länets serviceglesa områden inte ska försämrats under programperioden. Nivån på både kommersiell och offentlig service ska ha sådan kvalitet att innevånarna i dessa områden ska kunna känna trygghet i ett fortsatt boende på orten.

Uppsala län

Nuläge

Länet uppvisar stora skillnader med avseende på bl a geografi, näringslivsstruktur och demografi. Detta har betydelse för hur serviceutbudet varierar mellan olika länsdelar.

En grov indelning är att skilja på nord och syd. Den norra länsdelen uppvisar då en mer glesbefolkad geografi än den södra. I den södra delen återfinns de befolkningsmässigt två största kommunerna, Uppsala och Enköping och tillsammans med Håbo och Knivsta har denna länsdel 263 000 innevånare. I de fyra nordliga kommunerna bor 63 000 personer. Eftersom ytorna är ungefär jämnstora blir det skillnad när det gäller antal innevånare per kvadratkilometer. Eftersom Uppsala och Enköping svarar för ungefär 230 000 av de 263 000 i den södra länsdelen så finns dock även där glest befolkade råden.

Näringslivsstrukturen skiljer sig åt mellan nord och syd. I norr märks framgångsrik tillverkningsindustri medan syd mer kännetecknas av förvaltning, utbildning/forskning, omsorg och tjänsteföretagande. Denna skillnad har emellertid liten betydelse för omfattningen av kommersiell eller offentlig service. Viktigare är arbetsplatsernas lokalisering. Koncentration till ett fåtal orter ger ökad arbetspendling medan en över ytan jämnare fördelning kan minska omfattningen av arbetsresor. Arbetspendling tenderar att minska den lokala efterfrågan vilket har betydelse för serviceutbudet. Det är svårt att se att arbetsplatslokaliseringen skiljer sig mellan länsdelarna. Möjligen kan arbetspendling till stora orter i syd, fr a Uppsala och Enköping, innebära att det stora utbudet av varor och tjänster i dessa städer leder till att fler pendlare gör sina inköp i anslutning till arbetsplatsen i söder än i norr. Detta skulle i så fall vara negativt för det lokala serviceutbudet i söder.

Demografin har betydelse både för de människor som bor på en ort och för tjänsteutbudet där. Åldern på dem som befolkar en region påverkar efterfrågan samt deras möjligheter att införskaffa varor och tjänster. Kundernas ålder har även betydelse för dem som ska

tillhandahålla varor och tjänster i samma region. Tydliga skillnader i ålder kan noteras mellan länsdelarna. Andelen innevånare äldre än 65 år är nästan dubbelt så stor i norr som i söder. Detta påverkar förutsättningarna både när det gäller efterfrågan och utbud av service.

Utveckling

Svårigheter

Strukturella samhällsförändringar i form av utflyttning från lands-/glesbygd, näringslivets omvandling, teknisk utveckling, arbetspendling och centralisering av offentlig verksamhet är några av de faktorer som troligen kommer att fortsätta att påverka utbudet av regional och lokal service. En sådan utveckling/avveckling har pågått i många år och mycket talar för att den kommer att fortsätta. Eftersom allt utbud av varor och tjänster, inkl kommersiell service, är relaterat till efterfrågans omfattning kommer utbudet även fortsättningsvis att krympa i takt med kundstocken. Denna utveckling blir tydligast i de länsdelar som redan idag är glest befolkade och i bygder med många äldre och en stor andel arbetsutpendlande innevånare. I Uppsala län finns områden där avståndet till närmaste servicegivare sannolikt kommer att fortsätta att öka. Av naturliga skäl blir denna utveckling tydligast i länets perifera områden men kommer även att kunna observeras i tätorter.

När servicenivån sjunker så drabbas oftast äldre och/eller rörelsehindrade medborgare hårdare än andra. Med rörelsehindrade avses här kvinnor och män med fysiska handikapp men även människor utan tillgång till vare sig offentliga eller privata transportmöjligheter.

Resultatet av denna utveckling har blivit att ett antal länsinnevånare inte längre har tillgång till en god, vare sig kommersiell eller offentlig, service.

Möjligheter

Den problembild som finns är lätt att beskriva men att formulera lösningar är svårt. Ett sätt är att samlokalisera olika tjänster. Vanligt är att butiker på landsbygden kompletterar sitt utbud med tjänster som t ex ombud för systembolaget, apoteket och tipstjänst. Även kombinationen butik och försäljning av drivmedel förekommer. Vad den pågående privatiseringen av apoteket kommer att betyda i detta sammanhang är svårt att förutse.

De nyskapade servicekontoren har potential att vidareutvecklas till starka servicenoder i kommunerna. Vid sidan av de ordinarie myndigheterna arbetsförmedlingen, försäkringskassan och skattemyndigheten erbjuds både kommunala instanser och privata servicegivare att etablera sig i samma eller intilliggande lokaler. Ur kundperspektiv kan utvecklingen av dessa kontor generera attraktiva lösningar på utbudet av lokal service.

Om nystartkontoren sprids till hela landet och samlokaliseras med servicekontoren förstärks de senares roll ytterligare. Även efter full utbyggnad av servicekontoren kommer dock stora områden fortfarande att ha långa avstånd till ett bra serviceutbud. Det finns idag inget färdigt recept på hur problemen för de boende i dessa områden ska lösas.

I november år 2009 presenterades utredningen ”Se medborgarna – för bättre offentlig service”. Utredaren föreslår att kommunerna och de statliga myndigheter som har täta medborgarkontakter ska ha minst ett gemensamt, bemannat servicecentrum i varje kommun där medborgarna kan träffa en servicevägledare. Medborgarna ska enligt förslaget inte behöva finna sig i att bli hänvisade till telefonen och datorn när de behöver personlig kontakt med en tjänsteman. Om, och i så fall när, förslaget förverkligas bör medborgarna få en bättre tillgång till offentlig service än vad som idag är fallet.

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

En, ibland förbisedd, potential till lösningar på olika serviceproblem ligger i enskilda individers och sammanslutningars kreativitet. Hembygdsföreningar och idrottsföreningar m fl har på olika platser i landet visat sig ha både idéer och drivkraft att förbättra medlemmars och andra boendes situationer i en allt serviceglesare miljö. Länsbygderåd och Leader är två relativt nya aktörer som kan ta till sig frågorna på ett proaktivt sätt. Leader har förutom lokalkännedom och landsbygdskompetens även ekonomiska resurser som i vissa fall kan stötta nya projekt. LRF är ytterligare en organisation som har intresse för landsbygdens servicefrågor.

Länsstyrelsen kan finansiera vissa investeringar och projekt men idéerna måste komma från den lokala miljön.

Aktiviteter

Länsstyrelsen har, tillsammans med andra myndigheter och organisationer, ett ansvar för att verka för god tillgång till kommersiellt och privat service. De möjligheter som står till buds är huvudsakligen:

- Ekonomiskt stöd
- Insatser för samordning
- Planeringsinsatser

Ekonomiskt stöd

Länsstyrelsen hanterar för närvarande två källor till ekonomiskt stöd till företag, grupper av företag och lokala organisationer.

Den ena, *regionala tillväxtmedel*, kan användas både till investeringar och till projekt. Länsstyrelsen har fått i uppdrag att särskilt beakta den lokala tillgängligheten till drivmedel samt att stödja ett serviceutbud som innebär tillgänglighet för alla inklusive rörelsehindrade samt för företag. Möjlighet finns dessutom att, i mån av tillgång på medel, stödja andra typer av lokal företagsamhet. Ett krav är att stödet ska stärka tillväxt och sysselsättning. Stöd lämnas endast i områden där utbudet av service är glest.

Den andra källan är *landsbygdsprogram 2009-2013*. Ur programmets axel tre, åtgärd 321, kan stöd sökas för finansiering av insatser som skapar förbättrad tillgång till lokal service för konsumenter och företagare. Målgruppen är företag som enskilt eller i grupp samordnar lokal service, lokala utvecklingsgrupper och organisationer samt kommuner och landsting som del av partnerskap i lokala projekt. Uppsala län prioriterar initiativ som omfattar samordning av olika serviceaktiviteter före enstaka satsningar. Även ansökningar om stöd till aktiviteter som bidrar till att marknadsinsikterna ökar har prioritet. Ur landsbygdsprogrammets axel tre finns, liksom vad som sagts ovan om regionala tillväxtmedel, möjligheter att söka stöd även för landsbygdsföretag som inte har service som affärsidé.

Länsstyrelsen och enskild kommun kan även samfinansiera det hemsändningsbidrag som utgår till butiker som kör ut dagligvaror till kommuninnevanare som har svårt att ta sig till butik. Valet att använda sig av hemsändningsbidraget som servicestöd fattas av respektive kommun

Dessa olika finansieringsmöjligheter kommer länsstyrelse även framdeles att prioritera när det gäller myndighetens insatser för att upprätthålla den regionala servicen

Leaderprogrammen ser olika ut och finansieringsmöjligheterna kan variera. Gemensamt för alla är de inte får lämna bidrag till enskilda företag. Leaderprogrammen kan i övrigt lämna följande stöd:

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

- Leader nedre Dalälven: Leader kan inte direkt finansiera samhällsservice. Däremot kan stöd till projekt som bidrar till nya och bevarade försörjningsmöjligheter samt till inflyttning av hushåll och företag indirekt medverka till att upprätthålla servicenivån. Bevarande av servicenivån i lokalsamhället upplevs nästan undantagslöst som mycket angeläget och utgör ofta grunden för det lokala engagemanget för bygdens utveckling.
- Leader Upplandsbygd.
- Leader UROSS (utveckla Roslagen och Stockholms skärgård): Projektstöd som bidrar till att mobilisera lokalsamhällen och förbättrar förutsättningarna för en förnygrad fast befolkning (näringslivsutveckling, bra utbud av kultur- och fritidsaktiviteter, innovativa miljölösningar).
- Leader Norra Mälaren: Stödjer samverkansprojekt på landsbygden inom områdena företagande och entreprenörskap, besöks- och turistnäringen, stimulans av produktion och distribution av lokala produkter och tjänster, utveckling av mälarens öar och skärgård samt stimulans för ungdomar på landsbygden. Service är inget utpekat område men skulle kunna ingå som en del i ett samverkansprojekt under övriga insatsområden. Leader kan inte finansiera verksamhet som kommunerna är skyldiga att tillhandahålla.

Regionförbundet disponerar, liksom länsstyrelsen, regionala tillväxtmedel och dessutom kommunala och landstingskommunala medel. Projekt som stämmer med det Regionala Utvecklingsprogrammet kan finansieras men bidrag till enskilda företag går inte.

Kommunerna får inte heller finansiera enskilda företag men kan, förutom genom att bli bevilja hemsändningsbidrag påverka utvecklingen via olika typer av planer.

Kommunerna har pekat ut orter, förutom centralorten, där de finner det angeläget att utbudet av service har godtagbar nivå.

- Heby. Morgongåva, Runhällen, Huddunge, Vittinge och Harbo.
- Håbo. Skokloster.
- Enköping. Pekar inte ut någon särskild ort.
- Knivsta. Husby-Långhundra.
- Tierp. Skärplinge, Karlholmsbruk, Söderfors, Mehedeby, Tobo, Örbyhus, Månkarbo, Kyrkbyn, Vendel och Edvalla/Hållnäs.
- Uppsala. Ramstalund, Bärby-Gunsta, Länna, Almunge, Knutby, Vänge, Järlåsa, Jälla Gåvsta, Storvreta, Vattholma, Skyttorp, Lövsalöt, Bälinge, Björklinge.
- Älvkarleby. Centralorten Skutskär och Älvkarleby.
- Östhammar. Alunda, Gimo, Öregrund, Österbybruk. Hargshamn och Gräsö är riskorter som behöver bevakas.

Insatser för samordning

Ett antal statliga myndigheter har fått uppdrag att samordna sig i servicekontor som ska erbjuda flera tjänster och placeras utanför länens residensstäder. Som nämnts tidigare så är det Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Skattemyndigheten som ska utgöra kärnan i dessa kontor. Dessa myndigheter har under senare tid bildat skettmyndigheter och centraliserat sina verksamheter. Den lokala närvaron har dragits in till residensstäderna vilket skapat stora avstånd mellan myndighet och allmänhet. Servicekontoren ska kompensera för nackdelarna med centraliseringen och dessutom skapa mervärde genom att flera tjänster samlas på ett ställe. Dessa noder kan förstärkas med fler, både statliga, kommunala och privata tjänster. Länsstyrelsen, andra statliga myndigheter, kommuner, regionförbund och privata serviceanordnare har alla möjlighet att verka för en utvidgad samordning eller etablera verksamhet i dessa servicekontor. Länsstyrelsen har ett utpekat uppdrag att samordna de statliga verksamheterna i länet och

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

kommer att uppmärksamma myndigheter på de möjligheter till förbättrad service som närvaro i kontoren erbjuder.

Planeringsinsatser

I översiktsplaner och detaljplaner kan respektive kommun peka ut de geografiska områden som bedöms vara lämpliga eller önskvärda att avsätta för både befintlig service och för nya etableringar. På så sätt visar kommunen sitt ansvar för att servicefrågorna beaktas.

Länsstyrelsen kan ge synpunkter på planförslagen i samband med de samråd som ingår i processen.

Koppling till andra program strategier

Andra program som har kopplingar till eller tangerar serviceprogrammet är landsbygdsprogram 2009-2013, regeringens landsbygdsstrategi, länets fyra Leaderprogram och länets RUP. På lokal nivå finns de kommunala översiktsplanerna och i några fall finns dessutom kommunala serviceprogram.

Uppföljning och utvärdering

Uppföljning och utvärdering av programmet kommer att ske löpande under programperioden. En första utvärdering kommer att göras redan i februari år 2010. Tillväxtverket kommer att ange riktlinjer för hur utvärderingen ska genomföras så att utvärderingen sker likformigt i hela riket.

Processen

Detta program har tagits fram genom att länsstyrelsen, med hänsyn tagen tillv enskilda inspel, formulerat ett förslag som underställts länets intressenter/partnerskap. Inkomna synpunkter har beaktats. Under programtiden kommer detta partnerskap löpande att inbjudas till avstämningar av processens gång och ges tillfälle att inkomma med förbättringsförslag.